

Oplossing in de Klas

Een oplossingsgerichte lessencyclus voor leerkrachten en voor de oplossingsgerichte co-teacher

*'Find out what works and do more of it'
'If it doesn't work, try something else'*

Steve de Shazer

*'Almost every problem
contains an element of
solutions.'*

Insoo Kim Berg

Handleiding voor leerkrachten en co-teachers

Titel

Oplossing in de Klas – Een oplossingsgerichte lessencyclus
voor leerkrachten en voor de oplossingsgerichte co-teacher

Handleiding voor leerkrachten en co-teachers

Selma Huitema

Suzanne Jacobs

2013

ZIEN in de Klas BV – Onderwijsadvies

Straatweg 2a

3604 BB Maarssen

www.zienindeklas.nl

Selma Huitema is NVO Orthopedagoog en
gedragsspecialist bij ZIEN in de Klas. Zij werkt als
schoolbegeleider, onderwijsspecialist en co-teacher.

Suzanne Jacobs is directeur bij ZIEN in de Klas
en NVO Orthopedagoog-Generalist.

Eerste druk 2013

© Copyright 2013 ZIEN in de Klas

Vormgeving

Maangoud

Illustraties

Marieke Tiel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanische, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974 St.b.351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 9789082138801

Inhoud

Voorwoord	5
1 Inleiding	6
2 Theoretische achtergrond	7
3 Traject Oplossing in de Klas	8
4 Lessencyclus Oplossing in de Klas	10
5 Oplossingsgerichte technieken	33
6 Materialen/Downloads	38
7 Literatuurlijst	39

Voorwoord

Als leerkracht kun je te maken krijgen met moeilijke groepen waar het niet lekker loopt; waar leerlingen conflicten hebben en te veel in negatieve zin op elkaar letten. Daarbij kunnen contacten met ouders moeizaam verlopen omdat zij hun kind teleurgesteld, verdrietig of boos thuis krijgen van school en de leerkracht hiervoor ter verantwoording roepen. De leerkracht heeft niet direct een passend antwoord om deze negatieve spiraal te doorbreken en is handelingsverlegen. Deze groepen vormen een grote belasting voor de leerkracht en doen een groot beroep op zijn/haar vaardigheden.

Uit onderzoek en ervaring blijkt, dat het vaak niet effectief is om je te richten op de oorzaken van de problemen. Het keer op keer analyseren van deze problemen kost veel tijd, energie en geld en levert geen concreet handelingsadvies op. Veel nuttiger kan het zijn om samen met de leerkracht en leerlingen op een positieve manier op zoek te gaan naar oplossingen. Door samen met de leerlingen op zoek te gaan naar de uitzonderingen en de momenten te analyseren wanneer het wel goed gaat, kunnen meetbare resultaten bereikt worden. Dit oplossingsgerichte model is ontwikkeld door Steve de Shazer en Insoo Kim Berg in de jaren '80. Daarna zijn er veel boeken en artikelen verschenen met een verdere uitwerking van dit model. Wij hebben vele naslagwerken doorgenomen en ons daardoor laten inspireren. Een praktische lessencyclus, die makkelijk toepasbaar is voor de leerkracht in de klas, misten wij nog en hebben we daarom ontwikkeld.

Deze praktisch lessencyclus is geschreven voor alle leerkrachten die willen aansluiten op de specifieke onderwijsbehoeften van hun leerlingen en hun hele klas; leerkrachten die graag structureel willen werken aan een fijne sfeer in de groep en leerlingen weer op een fijne, positieve manier met elkaar willen leren omgaan.

Onze ervaringen met de begeleiding van moeilijke groepen hebben wij hierin verwerkt. Leerkrachten die met Oplossing in de Klas hebben gewerkt zijn enthousiast en hebben successen kunnen bereiken.

De belangrijke uitgangspunten van het oplossingsgericht werken zijn: stoppen met doen wat niet werkt en doorgaan met doen wat wel werkt en dit verder uitbouwen. Deze uitgangspunten gelden natuurlijk ook voor dit traject.

Wij wensen u veel inspiratie met het traject Oplossing in de Klas.

1 Inleiding

Oplossing in de Klas bestaat uit een lessencyclus voor in de klas, die gegeven kan worden door de leerkracht. In eerste instantie samen of onder begeleiding van een oplossingsgerichte co-teacher/coach.

Door interventies te plegen zoals; de ideale situatie als uitgangspunt te nemen, de leerlingen te betrekken bij het bedenken van oplossingen, de leerlingen vaardigheden aan te leren, door elkaar te helpen en door positieve feedback te geven op gewenst gedrag kan er stapje voor stapje een positievere groepsfeer ontstaan. De leerkracht leert daarbij verschillende oplossingsgerichte vaardigheden en gesprekstechnieken eigen te maken die kunnen worden ingezet in de klas. De begeleider zorgt er voor dat de leerkracht zich focust op wat er al goed gaat, zich richt op de positieve uitzonderingen en laat de leerkracht dromen over de gewenste toekomst. Hierdoor komt ook de leerkracht dichterbij zijn of haar oplossingen.

Doelen die met Oplossing in de Klas bereikt kunnen worden zijn:

- De leerlingen worden eigenaar van de oplossing;
- De leerlingen implementeren zelf gekozen oplossingen in de klas;
- De leerkracht denkt, praat en handelt oplossingsgericht;
- De groepsfeer wordt positiever.

Het verbeteren van de groepsfeer is een ingewikkeld proces en van verschillende factoren afhankelijk. Zo hebben de groepssamenstelling en ook de leerkrachtvaardigheden hier een belangrijke invloed op. Door met Oplossing in de Klas aan de slag te gaan, kan een proces in gang worden gezet. Een proces dat mogelijk langer duurt dan het traject. Het is belangrijk dat de leerkracht aan het eind van het traject oplossingsgerichte technieken tot zijn beschikking heeft, die hij het gehele schooljaar kan inzetten. Waar nodig is het natuurlijk ook mogelijk om de lessen te herhalen of juist lessen op een later moment te geven.

Doelgroep

De lessencyclus is geschreven voor de groepen 5 t/m 8 van het basisonderwijs, maar onderdelen zijn ook toepasbaar in het voortgezet onderwijs. Onze ervaring is dat

de lessen ook in de jongere groepen, groep 3 en 4, kunnen worden gebruikt. De lessen kunnen naar eigen inzicht worden aangepast (bijvoorbeeld qua taalgebruik).

De rol van de oplossingsgerichte co-teacher

De lessencyclus wordt door de leerkracht samen met een oplossingsgerichte co-teacher gegeven. De co-teacher is een coach/ schoolbegeleider/ onderwijs-specialist of een interne begeleider die voorafgaand aan een begeleidingstraject de inleidende workshop Oplossing in de Klas bij Zien in de Klas heeft gevolgd. Middels deze inleidende workshop neemt de co-teacher kennis van oplossingsgerichte coachings-technieken. Hiermee wordt zij in staat gesteld om de leerkracht uit te dagen een omslag in denken te gaan maken; om in plaats van probleemgericht oplossingsgericht te gaan denken. Zij kan met behulp van de coachingstechnieken de leerkracht laten focussen op wat er al goed gaat in de klas, te richten op de positieve uitzonderingen en de leerkracht te laten dromen over de gewenste toekomst.

De co-teacher helpt de leerkracht bij het uitvoeren van interventies in de klas zoals; het nemen van de ideale situatie als uitgangspunt, het betrekken van de leerlingen bij het bedenken van oplossingen, het aanleren van vaardigheden aan de leerlingen, het helpen van elkaar, het geven van positieve feedback op gewenst gedrag.

De inhoud van deze handleiding is als volgt opgebouwd:

Eerst worden de theoretische uitgangspunten van Oplossing in de Klas kort toegelicht (H2). Daarna wordt uitgelegd hoe het traject eruit ziet, wat de planning en tijdsinvestering is (H3). Dan volgt de beschrijving van de lessencyclus in (H4). Vervolgens worden de oplossingsgerichte technieken voor de leerkrachten, die tijdens het traject centraal staan, belicht in (H5). Tegelijkertijd worden aandachtspunten voor de begeleider belicht. In het Implementatiewerkboek van Oplossing in de Klas vind je de bijbehorende formuleren en werkbladen (H6). Daarnaast kunnen deze via de site www.zienindeklas.nl worden gedownload. NB. In de lessencyclus wordt telkens verwezen naar een 'download' uit H6.

NB. Waar 'zij' staat, kan ook 'hij' gelezen worden. Waar 'co-teacher' staat, kan ook 'begeleider' of 'coach' gelezen worden. Waar 'leerkracht' staat, kan ook 'docent' gelezen worden.

2 Theoretische achtergrond

Oplossing in de Klas is gebaseerd op de oplossingsgerichte benadering. Deze aanpak is begin jaren tachtig ontwikkeld door Steve de Shazer en Insoo Kim Berg binnen het therapeutische werk. De focus van het oplossingsgericht werken is anders dan bij meer traditionele benaderingen. We richten ons niet op het verleden en oorzaken van probleemgedrag. Ook niet op wat er mis ging of op psychologische tekortkomingen van kinderen. In tegenstelling hiervan proberen we op creatieve manieren oplossingen te bedenken, zoeken we naar de krachten van kinderen en analyseren we wat goed gaat.

Dit zijn volgens deze benadering de richting-aanwijzers voor gedragsverandering:

- Als iets niet werkt, leer ervan en doe iets anders;
- Als iets werkt, doe er meer van;
- Als iets blijkt te werken, leer het (van/aan) iemand anders.

De oplossingsgerichte benadering heeft een aantal vooronderstellingen over problemen en het zoeken naar oplossingen. De belangrijkste zijn:

- *De oorzaak van een probleem zegt vaak niets over de oplossing.*
Zo gaat het er vanuit dat als je de oorzaak weet van een probleem je vaak niet dichterbij een oplossing bent. Bijvoorbeeld als je weet dat de concentratieproblemen van J. komen doordat er van alles in de thuissituatie speelt. Dan heb je daarmee, nu je dit weet, nog geen oplossing voor het ongeconcentreerde gedrag in de klas van J.
- *Leerkrachten kunnen vaak niets aan de oorzaken veranderen.*
Daarnaast gaat de benadering ervan uit dat leerkrachten vaak geen directe invloed kunnen uitvoeren op de oorzaken van problemen.
- *Oplossingen bedenken in plaats van problemen oplossen.*
De benadering gaat er verder vanuit dat het zinvoller is om oplossingen te bedenken dan problemen proberen op te lossen. Door je blind te staren op het probleem, dit te analyseren en

oorzaken te vinden, kom je vaak niet dichterbij de oplossing.

- *Geen enkel probleem komt altijd voor.*
Ook wordt verondersteld dat geen enkel probleem altijd en overal in dezelfde mate aanwezig is. Dat er dus altijd uitzonderingen zijn te vinden op een probleem. Voor een kind dat vaak woedeaanvallen heeft geldt dat er ook momenten zijn dat hij geen woedeaanvallen heeft. Het is nuttig om die momenten te analyseren. Als je weet waardoor dit komt, wat er dan anders is, kun je deze aspecten gebruiken om ook tijdens de probleemsituaties tot verandering te komen.
- *Het probleem kan anders herkadert worden.*
Door problemen te 'herkaderen' richt je je op de positieve kant van het probleem. Als je een kleuter die moeilijk is in de omgang bestempelt als een kind met een sterk karakter wordt de omgang met dit kind een stuk makkelijker. Als je een 'druk' kind herkadert door het woord 'energiek' te gebruiken, kun je kansen creëren in plaats van te zwichten voor bedreigingen.
- *Kleine oplossingen kunnen leiden tot grote veranderingen*
Oplossingsgericht werken gaat er vanuit dat veranderen in kleine stapjes gaat, maar dat deze kleine stapjes kunnen leiden tot grote veranderingen. Veranderen gaat met vallen en opstaan, het enige belangrijke is dat je weer op het juiste spoor terugkomt. 'If you wanna go fast, go slow' (Insoo Kim Berg).
- *Verandering vindt voortdurend plaats*
De benadering gaat er vanuit dat verandering constant en onvermijdelijk is. Als we naar bepaalde aspecten in ons leven kijken dan zien we dat er voortdurend en onvermijdelijk verandering plaatsvindt. Geen dag is hetzelfde.

3 Traject Oplossing in de Klas

Oplossing in de Klas bestaat uit een lessencyclus van 10 lessen die aan een groep kunnen worden gegeven. Naar behoefte kunnen de lessen gegeven worden door de leerkracht zelf, de co-teacher of samen. Soms kan het een groot effect hebben als de co-teacher ook een aantal lessen geeft; doordat er een 'externe' meekijkt met het proces, kan het zo zijn dat de groep sneller in een veranderingsproces komt. In samenspraak met de leerkracht en de co-teacher wordt hier een keuze in gemaakt. Het is niet altijd nodig om alle 10 lessen uit te voeren. Soms kunnen lessen worden samen-gevoegd of verkort worden gegeven. Tijdens het traject kunnen hier afspraken over worden gemaakt.

Naast het geven van de lessen bestaat het traject uit een begeleidingstraject. De leerkracht wordt begeleid door de co-teacher (de interne begeleider of de school-begeleider). De begeleiding bestaat uit observaties in

de klas, het samen geven van lessen met de leerkracht en begeleidingsgesprekken met de leerkracht.

De start van het traject wordt gemaakt met een observatie in de klas en een intakegesprek met de leerkracht door de co-teacher. Op basis hiervan wordt door de co-teacher op maat een plan opgesteld. Vervolgens krijgt de leerkracht een introductie in de theorie van het oplossingsgericht werken, waarin de basis wordt uitgelegd. Daarna start de lessencyclus.

Tussentijds en aan het eind vinden er evaluatie-gesprekken plaats. Het traject kan op maat aangepast worden aan de behoeften van de leerkracht, de groep en de school. Hoe het traject uiteindelijk verloopt is afhankelijk van de ontwikkeling van de klas en de leerkracht.

Het traject Oplossing in de Klas ziet er voor de leerkracht als volgt uit:

Stap 1: Observatie en intakegesprek leerkracht

Stap 2: Planning van het traject

Stap 3: Introductie van de leerkracht in Oplossing in de Klas

Stap 4: Start lessencyclus met 10 lessen

Planning lessen:

Wk 1

Les 1: Wat gaat er al goed?

Wk 2

Les 2: Hoe willen we in de klas met elkaar omgaan?

Les 3: Wat zijn voordelen van een fijne groepssfeer?

Wk 3

Les 4: Wat kunnen we anders doen?

Wk 4

Les 5: Wat kun je zelf doen om de groepssfeer te verbeteren?

Les 6: Op zoek naar krachtbronnen bij de leerling

Wk 5

Les 7: Plannen maken om het succes te vieren

Wk 6

Les 8: Vaardigheden oefenen: complimenten geven

Wk 7

Les 9: Vaardigheden oefenen: Elkaar helpen

Wk 8

Les 10: Hoe gaat het nu?

Voorafgaand aan de les vindt er een observatie plaats. Na de les vindt er een begeleidingsgesprek plaats.

Stap 5: Evaluatie

Na les 5 vindt een tussentijdse evaluatie plaats. | Na les 10 vindt een eindevaluatie plaats.

3.1 Observatie en intake leerkracht

Tijdens de eerste observatie in de klas kijkt de begeleider naar waar de krachtbronnen liggen van de leerkracht en richt het zich op wat er al goed gaat in de klas m.b.v. Kijkwijzer sessie 1 (zie download 1). Tijdens het bespreken van Kijkwijzer sessie 1 wordt uitvoerig ingegaan op de problemen die er spelen, op de eerder genomen maatregelen en effecten en op de oplossingen die de leerkracht zelf heeft bedacht. Ook wordt het Formulier Start-schaalvraag (zie download 7) gebruikt om de beginsituatie vast te stellen. Afgesproken wordt met de leerkracht en de intern begeleider op welke wijze de gegevens/inzichten met evt. derden besproken worden.

3.2 Planning Oplossing in de Klas

De eerste 5 lessen en tussentijdse evaluatie worden ingepland m.b.v. het Planningsformulier (zie download 2). Er wordt afgesproken wanneer de lessen worden gegeven en door wie. Ook worden de afspraken voor de begeleidingsgesprekken vastgelegd en worden er afspraken gemaakt over eventuele vervanging van de leerkracht.

3.3 Introductie aan de leerkracht Oplossing in de Klas

Voordat de lessencyclus start, wordt de leerkracht in een eerste gesprek ingelicht over het traject. In dit gesprek wordt uitgebreid stilgestaan bij de theorie en wordt de lessencyclus doorgesproken. De leerkracht krijgt een presentatie over wat oplossingsgericht werken inhoudt.

3.4 Stap 4: Start lessencyclus Oplossing in de Klas

De lessen duren 30-40 min. en hebben steeds een soortgelijke opbouw. In het Planningsformulier is opgenomen door wie de lessen worden gegeven. De lessen kunnen door de co-teacher maar ook door de leerkracht zelf worden gegeven. Telkens komt de co-teacher voorafgaand aan de les een half uur observeren. Tijdens de observatie richt zij zich op wat er goed gaat in de groep (zie Kijkwijzer sessie 2-10, download 3).

3.5 Gesprekkencyclus

Na de observatie en de les vindt er een begeleidingsgesprek plaats (duur: 1 uur).

De volgende zaken komen tijdens dit gesprek aan bod:

- Nabespreking observatie voorafgaand aan de les (a.d.h.v. Kijkwijzer sessie 2-10, zie download 3);
- Nabespreking les Oplossing in de klas;
- Stand van zaken met betrekking tot hulpvraag/doel leerkracht.

De leerkracht ontvangt naderhand de door de begeleider ingevulde Kijkwijzer 2 als naslagwerk van het gesprek per email en kan deze aanpassen of aanvullen. Dit formulier wordt daarna desgewenst aan de interne begeleider gestuurd.

1 Tussentijds evaluatiegesprek

Na les 5 vindt er een tussentijds evaluatiegesprek plaats (zie download 4 Tussentijds Evaluatieformulier). De leerkracht en de intern begeleider zijn hierbij aanwezig. Doel van het gesprek is om te bekijken of de oplossingsgerichte werkwijze werkt en wat er eventueel nog meer nodig is om de doelen te realiseren.

2 Eindevaluatie

Aan het eind van het traject vindt er een evaluatiegesprek plaats. De leerkracht vult hiervoor het Eindevaluatieformulier in (zie download 5). Ook daarin wordt aan de hand van een schaalvraag gemeten wat de effecten zijn. Voor de leerlingen wordt het formulier Slot-schaalvraag gebruikt (zie download 8).

Ook om de vooruitgang in de groep te meten wordt gebruikt gemaakt van de schaalvraag. Tijdens de eerste les wordt aan de kinderen gevraagd een cijfer te geven aan de groepssfeer (zie download Les 1, de Thermometer). Dit gebeurt ook aan het eind van het traject om zo de verbetering in kaart te brengen.

4 Lessencyclus Oplossing in de Klas

In de onderstaande lessencyclus kan waar 'leerkracht' gelezen wordt ook optioneel de co-teacher onder verstaan worden.

Oplossing in de Klas – Les 1: Wat gaat er al goed?

Tijdsplanning

Doel

Beginsituatie vaststellen: hoe gaat het nu?
De leerlingen onderzoeken wat er al goed gaat in de klas.

Materialen

- Pictogrammen regels
- 3 kartonnen cirkels; rood, oranje, groen (zie downloads voor voorbeelden)
- A3 papier per groepje (in vierkant midden: Wat gaat er al goed?)
- Tekenmateriaal
- Thermometer (zie download Les 1) voor elk kind
- Formulier Start-schaalvraag (zie download 7)

Voorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor en legt de materialen klaar.

Les opbouw

Introductielessencyclus	5 min
Regels afspreken en oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek: Cijfer aan de groepssfeer geven	5 min
Opdracht 2. Groepsgesprek over het werken aan vaardigheden die horen bij een fijne groepssfeer	5 min
Opdracht 3. Groepsopdracht: Gewenst gedrag benoemen	10 min
Opdracht 4. Terugkoppeling: Wat gaat er al goed?	5 min

Introductieles

5 min

De leerkracht vertelt de groep dat ze de komende tijd lessen gaan volgen die gaan over het verbeteren van de groepssfeer. De leerkracht vraagt aan de leerlingen of ze weten wat hiermee wordt bedoeld en vraagt enkele leerlingen dit uit te leggen.

'Jullie gaan de komende tijd lessen volgen die gaan over verbeteren van de groepssfeer. Weten jullie wat hiermee wordt bedoeld?'

De leerkracht benoemt welke goede dingen ze net tijdens de observatie heeft gezien en spreekt uit dat er al heel veel dingen goed gaan maar dat er natuurlijk altijd dingen zijn die nog beter kunnen.

'Ik zie dat ... netjes op zijn plaats zit en dat ... goed luistert. Ook zie ik dat ... goed hun tafeltjes hebben opgeruimd en dat ... goed samenwerken. Er gaan heel veel dingen al goed, maar er kunnen natuurlijk altijd dingen nog beter gaan.'

Regels bespreken

5 min

De leerkracht vraagt aan de leerlingen wat er belangrijk is om af te spreken tijdens deze lessen en aan welke regels we ons moeten houden, zodat de lessen nog beter zullen gaan.

De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die belangrijk zijn op.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

De leerkracht vraagt aan de leerlingen waarom dit belangrijke regels zijn.

Regel 1 kan worden geoefend d.m.v. de oefening 'Radio': De radio wordt aangezet, de leerkracht probeert wat te zeggen. De radio wordt uitgezet en vraagt de kinderen of ze hebben gehoord wat ze heeft gezegd.

Indien nodig (afhankelijk van de situatie in de klas) wordt aangegeven wat de consequentie is als de leerling zich niet voldoende aan deze regels kunnen houden en tijdens de les storen. Bijv. dat je dan niet weet hoe je een opdracht moet maken.

Opdracht 1. Groepsgesprek: Cijfer aan de groepssfeer geven

5 min

Start-schaalvraag > meetinstrument

Het is belangrijk om te weten hoe de leerlingen vinden dat het nu gaat in de klas. Je laat de thermometers uitdelen en vraagt de kinderen een cijfer aan de groepssfeer te geven.

Je zegt het volgende:

'Schrijf je naam op de thermometer en geef nu een cijfer tussen de 0 en de 10 aan de groepssfeer in de klas.' 'Bij de 0 is de groepssfeer heel negatief, wordt er niet naar elkaar en naar de leerkracht geluisterd en zijn er alleen maar ruzies. Bij de 10 is de groepssfeer heel positief.' 'Doe dit alléén, voor jezelf, elk cijfer is goed. Het is belangrijk om straks aan het eind van alle lessen te zien of we vooruit zijn gegaan, dan doen we het nog een keer.'

Geef de leerlingen hier een paar minuten voor. Haal de post-its op en verwerk de cijfers in het Formulier Start-schaalvraag. De schaalvraag komt tijdens les 4 nog terug maar wordt dan niet ingezet als meetinstrument maar als oplossingsgerichte techniek.

Opdracht 2. Groepsgesprek over werken aan vaardigheden die horen bij een fijne groepssfeer

5 min

De leerkracht houdt een groepsgesprek over de vaardigheden die horen bij een groepssfeer.

De 3 gekleurde cirkels hangen op het bord.

De leerkracht zegt: *'Rood staat voor een slechte groepssfeer, wat voor niemand leuk is. De leerlingen gaan niet leuk met elkaar om.'* De leerkracht vraagt: *'Wat gebeurt er dan bijvoorbeeld?'*

Vervolgens stelt de leerkracht de volgende vraag: *'Wat zou er bij groen horen dan?'*

Dan stelt de leerkracht de vraag wat er bij oranje kan horen: *'Oranje is iets doen zodat het weer groen wordt, bijv. oplossingen zoeken, afspraken maken. Welke dingen horen nog meer bij oranje?'*

De leerkracht schrijft de reacties op de cirkels op het bord.

De volgende oefening rond gewenst gedrag wordt gedaan.

Opdracht 3. Gewenst gedrag benoemen

5 min

De leerkracht zegt: *'Ik ga steeds iets zeggen, als jij vindt dat dat gedrag in de groene cirkel past, ga je staan en doe je je duim omhoog, anders blijf je zitten en doe je je duim omlaag.'*

- 1 Op de plaats zitten
- 2 Rustig praten
- 3 Hard praten/Schreeuwen
- 4 Een complimentje geven
- 5 Van iemand ongevraagd een potlood pakken
- 6 ...
- 7 Variatie: kinderen zelf voorbeelden laten noemen

Opdracht 4. Wat gaat er al goed?

10 min

De leerkracht vertelt dat zij heeft gezien dat er dus al veel dingen goed gaan. Daarnaast vertelt ze dat de leerlingen vandaag met elkaar gaan bedenken wat al goed gaat in de klas. Dit zijn de dingen die moeten worden behouden en zeker niet moeten worden veranderd. De leerlingen krijgen per groepje een A3 met in het midden een blok met daarin de tekst; 'Wat gaat er al goed in onze klas'. Het is de bedoeling dat de leerlingen hierover brainstormen en om de beurt iets opschrijven of tekenen wat er al goed gaat.

De leerlingen geven antwoord op de volgende vragen;

- Wat gaat er al goed in de klas?
- Wat gebeurt er nu al in de les dat positief is?
- Wat gebeurt er in de omgang onderling dat positief is?
- Wat doet iedereen om een fijne sfeer in de klas te krijgen?

De leerkracht geeft een voorbeeld, bijv.: *'De meeste kinderen lopen rustig in de klas.'*

'Het kan gaan om iets wat er in de groep gebeurt, maar ook tijdens het buitenspelen.'

'Het kan gaan om iets wat de groep doet maar ook iets wat de leerling zelf doet.'

'Het kunnen grote maar ook hele kleine dingen zijn.'

De leerlingen krijgen hier 10 minuten de tijd voor.

De leerkracht zet de time-timer of gebruikt de klok van het digi-bord. Tijdens de opdracht loopt de leerkracht rond en benoemt naar de leerlingen wat ze goed vindt gaan.

Nabespreking

5 min

De leerkracht bespreekt de A-3 vellen met de leerlingen en vult waar nodig aan.

De leerkracht vertelt dat ze het de volgende les gaan hebben over hoe ze willen dat het er aan toe gaat in de klas. De leerkracht hangt de vellen op op een zichtbare plek in de klas.

De leerkracht geeft complimenten aan de groep en individuele leerlingen over het verloop van de les en benoemt gericht wat er goed ging.

Suggesties tijdens de week

Indien mogelijk kan er voor het project een stuk muur in de klas vrijgemaakt worden waar alle materialen kunnen worden opgehangen. Bijvoorbeeld deze week; groene cirkel met 'gedrag wat hoort bij een fijne groepssfeer', de A3-formulieren 'Wat gaat er al goed?'.

Opdracht Routekaart: invullen van de Routekaart (zie download 6) n.a.v. les 1 door de leerkracht eventueel aangevuld met foto's tijdens de hele cyclus. Het gaat nu om de 'beginsituatie' en 'dit lukt al'.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek met de begeleider aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 2: 'Hoe willen we in de klas met elkaar omgaan?'

Tijdsplanning

Doel

De leerlingen onderzoeken de gewenste toekomst, de ideale situatie.

Materialen

- Stokje
- Pictogrammen regels (zie downloads voor voorbeelden)
- Wonderkaart (zie downloads voor voorbeelden)
- Schrijf en tekenpapier, potloden
- Flap-over/plaat/digibord

Vorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor en legt de materialen klaar.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek n.a.v. de wondervraag	5 min
Opdracht 2. Verhaal schrijven (individueel)	15 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

5 min

De leerkracht blikt terug op de eerste les. Wat ging er al goed in de klas? Ze vertelt dat ze het deze keer gaan hebben over hoe ze zouden willen dat het gaat in de klas, wat kan er beter/anders? De leerkracht geeft positieve feedback op de leerlingen, ze richt zich op het gewenste gedrag.

Regels bespreken

5 min

De leerkracht kiest samen met de kinderen 3 regels waar zij zich tijdens de instructie aan gaan houden. De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die belangrijk zijn op. Bijvoorbeeld:

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Regel 2. wordt even kort geoefend d.m.v. de stokjes-opdracht > de leerkracht geeft één leerling een stokje (dit kan ook een ander voorwerp zijn een bal bijv.); die mag vertellen wat er vandaag goed is gegaan in de klas, de andere kinderen luisteren. Daarna geeft de leerkracht het stokje door en vertelt een andere leerling wat de eerste leerling heeft gezegd.

Opdracht 1. Groepsgesprek n.a.v. de wondervraag

5 min

De leerkracht stelt de wondervraag en hangt de wonderkaart op een zichtbare plek in de klas. Eerst bedenkt iedereen zijn antwoord voor zichzelf.

'Ik ga jullie een beetje een vreemde vraag stellen. Stel jullie liggen vannacht te slapen en er gebeurt een wonder. Jullie worden wakker, staan op, ontbijten en komen naar school. In de klas is alles anders en zijn alle problemen opgelost.'

De leerkracht stelt de volgende vraag: 'Waar zou je het eerste aan merken dat het wonder is gebeurd? Waaraan nog meer? En nog meer?'

Ze laat de leerling eerst individueel nadenken en daarna in tweetallen overleggen. Tijdens het groepsgesprek krijgen verschillende kinderen een beurt om antwoord te geven op de vraag.

De leerkracht vraagt door naar de details: 'Wat is er dan anders? En wat nog meer?'

Opdracht 2. Verhaal schrijven (individueel)

15 min

De leerkracht geeft de volgende opdracht:

'Schrijf een verhaal over hoe je zou willen dat we met elkaar omgaan in deze klas, wat voor een soort klas we willen zijn. Als je klaar bent mag je van deze klas ook een tekening maken.'

De leerkracht geeft aan dat het belangrijk is om dit verhaal helemaal zelf te schrijven en dat er dan ook in stilte gewerkt wordt. Als de kinderen klaar zijn mogen ze er een tekening bij maken.

De leerkracht geeft de tijd voor deze opdracht aan d.m.v. de time-timer/klok.

De leerkracht kan er voor kiezen om de leerlingen die in stilte werken heel moeilijk vinden een aparte plek te geven in de klas.

Tijdens de opdracht loopt de leerkracht rond en bekrachtigt de leerlingen positief op het gewenste gedrag.

Nabespreking

5 min

De leerkracht vraagt aan de leerlingen wie wil vertellen over zijn/haar verhaal en tekening.

De leerkracht schrijft de dingen die zeker veranderd moeten worden op een flap-over/plaat/digi-bord. Er komen verschillende punten op te staan.

De leerkracht geeft complimenten aan de groep en individuele leerlingen over het verloop van de les.

Suggesties voor tijdens de week:

Opdracht 'De Wensenboom':

Maak van stevig karton een boom. Maak boomblaadjes waarop leerlingen kunnen schrijven. Bedenk samen met de kinderen verschillende wensen die als ze in vervulling gaan, de groep dichter bij het doel brengen. Maak een lange lijst op het bord. Geef de leerlingen een boomblad en laat hen een wens opschrijven die ze belangrijk vinden. Elke week wordt een wens gekozen en iedereen gaat deze wens tot uitvoering brengen. Aan het eind van de week wordt besproken hoe de wens is uitgevoerd: wat heb je gedaan om de wens uit te voeren, hoe zag dat eruit, wanneer, wat gebeurde er toen?

N.B. vervang de wensenboom evt. voor een wensentas.

Indien de lessen niet soepel verlopen kan het handig zijn om voorafgaand aan de les iets in het vooruitzicht te stellen. Dit kan bijvoorbeeld een spel zijn aan het eind van de dag of een zelfgekozen beloning.

Opdracht 'De Routekaart':

De routekaart wordt n.a.v. les 2 door de leerkracht verder ingevuld. Het gedeelte waar willen we naar toe kan nu worden ingevuld. Dit kan gebeuren aan de hand van de lijst/bestand belangrijkste veranderpunten.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek met de begeleider aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 3: Wat zijn voordelen van een fijne groepssfeer?

Tijdsplanning

Doel

De leerlingen onderzoeken de voordelen van een betere groepssfeer.

Materialen

- Flap-over/lijst/bestand digibord voor de voordelen
- Tekenmaterialen
- Pictogrammen regels (zie downloads voor voorbeelden)

Vorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek over de voordelen van een fijne groepssfeer	10 min
Opdracht 2. Slagzin bedenken (in tweetallen)	10 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

De leerkracht geeft aan wat het doel is van de les; *'Aan het eind van de les weten jullie wat voordelen zijn van een fijne groepssfeer'*. Vandaag gaan we praten over wat een voordeel is en wat de voordelen kunnen zijn van een fijne sfeer in de groep.

5 min

Regels bespreken

De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die heel belangrijk zijn tijdens deze les op.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

5 min

Opdracht 1. Groepsgesprek over de voordelen van een fijne groepssfeer

10 min

De leerkracht houdt een groepsgesprek over de voordelen van een fijne groepssfeer in de klas.

De leerkracht stelt de volgende vragen aan de kinderen:

'Wat zijn de voordelen van kunnen lezen? Waarom is het handig? Waarom is het nuttig? Waarom is het fijn, Wat levert het je op?'

Ze schrijft de lijst met voordelen op het bord.

Daarna stelt ze de volgende vragen:

'Wat zijn de voordelen van een positieve groepssfeer? Waarom is het handig? Waarom is het nuttig? Waarom is het fijn? Wat levert het je op?'

'Wat denk je dat je moeder zou antwoorden als we haar vragen waarom het fijn voor jou zou zijn om in een klas te zitten met een positieve groepssfeer?'

Opdracht 2. Slagzin bedenken (in tweetallen)

10 min

De leerkracht vraagt om in een tweetal één van de voordelen uit te kiezen en er een slagzin/slogan bij te verzinnen. Het kind mag er ook bij tekenen.

'We hebben nu een aantal voordelen besproken. Het zou leuk zijn om dit zichtbaar op te hangen in de klas zodat we het niet vergeten. De opdracht is als volgt; kies in een tweetal een voordeel en bedenk een slagzin/slogan die bij het voordeel hoort. Een slogan is een korte, kernachtige zin die bij het voordeel past. Schrijf dit op een papier en maak er mooie tekeningen bij. Voorbeeld; dan gaan we gezelliger met elkaar om; Is de groepssfeer fijn, dan is er minder venijn.'

De leerkracht verdeelt de groep in tweetallen (bijv. d.m.v. speelkaarten; harten 9 en ruiten 9 horen bij elkaar).

Nabespreking

5 min

De leerkracht vraagt een aantal leerlingen zijn/haar tekening te laten zien.

Suggesties voor de week

Opdracht Succesbox: De leerkracht introduceert de 'Succesbox'.

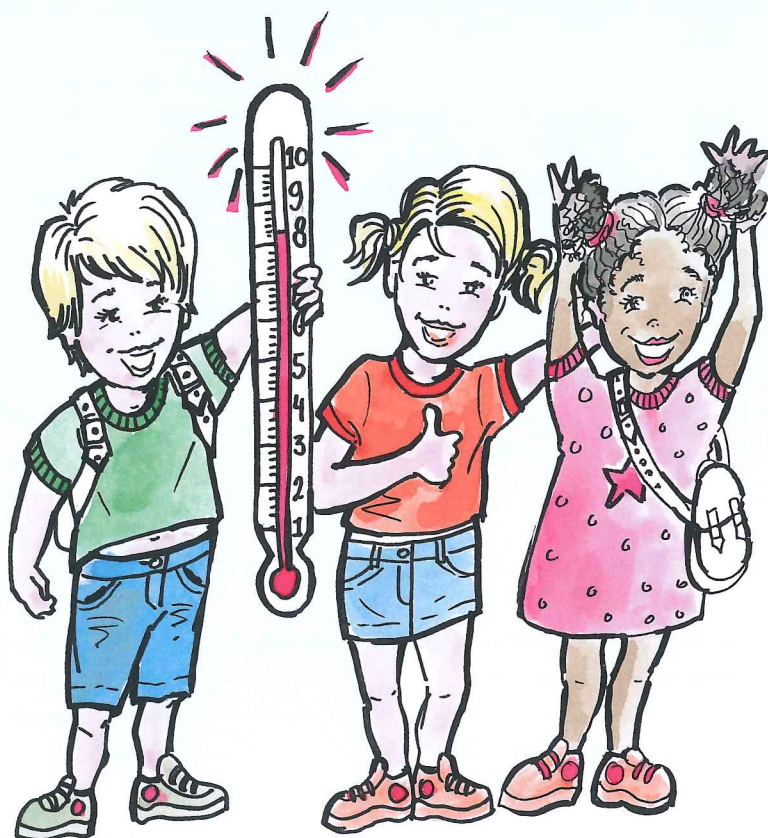
Twée keer per week, wordt aan het begin van de dag één leerling per groepje aangewezen die gedurende de dag bijhoudt en opschrijft wat goed gaat. De kaartjes worden voorgelezen en in de Succesbox gedaan.

Telkens is er een andere leerling van het groepje die de successen bij mag houden.

De kaartjes kunnen aan het eind van 'mindere' lessen/dagen herhaald worden gelezen zodat de leerlingen weer gemotiveerd worden.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Doel

De leerlingen bekijken de belangrijkste veranderpunten en welk gedrag daarvoor in de plaats zou kunnen komen. D.m.v. de schaalvraag wordt bepaald wat de kinderen anders zouden kunnen doen.

Materialen

- Pictogrammen regels (zie downloads voor voorbeelden)
- 2 grote smileys voor de ☹ en de ☺ (zie downloads voor voorbeelden)
- Lijst/bestand digibord van les 2 met de belangrijkste veranderpunten
- Complimentenmuur; Kartonnen cirkel + post-its in verschillende kleuren (zie downloads voor voorbeelden)

Voorbereiding

- De leerkracht bereidt de les voor en legt de materialen klaar.
- Lijst samenstellen met belangrijkste veranderpunten (op basis van droomverhalen).
- Lijst met belangrijkste veranderpunten op het bord bevestigen.
- Ongelukkige smiley op het bord bij de 0 bevestigen.
- Gelukkige smiley op het bord bij de 10 bevestigen.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek belangrijkste veranderpunten	10 min
Opdracht 2. Schaalvraag door klas uitgebeeld	10 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

5 min

De leerkracht blikt terug op de derde les. We hebben het gehad over hoe we zouden willen dat het gaat in de klas en wat daarvan de voordelen zijn. We gaan nu tijdens deze les kijken wat we dan precies anders zouden kunnen doen.

Regels bespreken

5 min

De leerkracht laat een leerling de pictogrammen ophangen en laat de leerling kort de regels verwoorden.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Opdracht 1. Groepsgesprek belangrijkste veranderpunten

10 min

De leerkracht houdt een groepsgesprek over de belangrijkste veranderpunten die in les 2 bedacht zijn (bijv. aardig zijn voor elkaar, aan de regels houden). De flap-over/digibord hangt zichtbaar in de klas. De leerkracht benoemt wat de leerlingen samen anders willen en wat er dus voor de problemen in de plaats kan komen.

De leerkracht stelt de volgende vragen:

- 'Stel dat dit lukt, hoe ziet dat eruit? Wat doen de leerlingen anders, wat doet de leerkracht anders?'
- 'Welk effect zal dat hebben op de leerkracht en de leerlingen?'
- 'Waaraan zal je merken dat het aan het verbeteren is, wat is het eerste teken daarvan?'/ 'Wat doen jullie dan anders?'

Opdracht 2. Schaalvraag door klas uitgebeeld

Schaalvraag

10 min

De leerkracht geeft aan dat ze gaan kijken hoe het nu gaat in de klas en dat ze hier een cijfer aan mogen geven. De leerkracht legt de situatie bij de smileys uit:

'Bij 0 is de situatie heel erg negatief. De groepssfeer is heel erg negatief, niemand is aardig voor elkaar, de groep kan niet samenspelen, er worden nooit aardige dingen tegen elkaar gezegd, niemand let op zichzelf etc. etc.'

'Bij de 10 is alles positief en zijn alle problemen opgelost. De groepssfeer is heel erg goed, iedereen is aardig voor elkaar, er is geen ruzie, kinderen kunnen leuk samenspelen, spreekt elkaar tegen.'

De leerkracht vraagt enkele leerlingen om op de 'fictieve' schaal te gaan staan op het bord. De leerling geeft het cijfer aan en de leerkracht vraagt: *'Hoe komt het dat je vindt dat we op een ... zitten?'* Je kunt de klas ook laten raden; *'Op welk cijfer denk je dat ... staat?'*

De volgende reacties kun je als leerkracht geven;

- bij een laag cijfer: *'Wat doen we al om ervoor te zorgen dat we bijvoorbeeld niet op een '1' zitten?'*
- bij een hoog cijfer: *'Wat doen we al om dit punt van jou te verdienen? Hoe kunnen we van een 9 naar een 9,5 komen?'*, *'Hoe kunnen we zorgen dat we deze score kunnen behouden?'*

De leerkracht geeft ook zelf aan op welk cijfer zij schat dat de klas zit. Samen bepalen ze het gemiddelde (de leerkracht mag naar eigen inzicht een cijfer geven).

Indien het gemiddelde heel hoog is dan geeft de leerkracht aan dat dit heel goed is en dat de leerlingen hun best kunnen doen om dit cijfer te behouden. Als het laag is vraagt de leerkracht: *'Hoe komt het dat we al op een 3 zitten en bijv. niet op 1, wat doen we allemaal al?'* De leerkracht schrijft dit bij de schaal erbij.

De leerkracht kan tijdens de nabespreking de volgende vragen stellen:

- *'Waar zitten we nu?'*
- *'Hoe komt het dat we op de ... zitten?'*
- *'Hoe kunnen jullie ervoor zorgen dat we op een ... blijven?'*
- *'Hoe ziet de ..., ... en de ... eruit?'*
- *'Wat is het volgende cijfer?'*
- *'Wat kunnen jullie doen om een stapje hoger te komen?'*
- *'Wat moet er gebeuren om dat te bereiken?'*

Leerkracht inventariseert en maakt een lange lijst op het bord.

Nabespreking

5 min

Leerkracht geeft complimenten aan de groep en individuele leerlingen over het verloop van de les.

Suggesties voor de week

Opdracht Complimentenmuur

Op de projectmuur is het goed een stukje muur in te richten als complimentenmuur. Gebruik een mooi stuk karton als achtergrond en gebruik post-its waar je complimenten opschrijft. De complimentenmuur is voor jou als leerkracht bedoeld om er voor te zorgen dat je je steeds blijft richten op het gewenste gedrag. Daarnaast kan het voor leerlingen

motiverend werken. Belangrijk aandachtspunt is hierbij wel dat alle leerlingen op de muur terecht komen. Je kunt in het begin ook alleen starten met groepscomplimenten.

Opdracht Schalen

Je kunt ervoor kiezen om de schaalvraag elke dag te gebruiken in de klas.

De leerkracht bepaalt samen met de leerlingen het aandacht-/werkpunt van de dag en gebruikt aan het eind van de dag de schaalvraag. Wat is er m.b.t. het aandachtspunt goed gegaan? Op welk cijfer is de groep geëindigd? De leerkracht kan er voor kiezen het cijfer zelf te bepalen, of de klas erbij te betrekken door bijv. op een cijfer te laten stemmen. Hoe ziet een hoger cijfer (1 stapje) eruit? Hoe willen jullie dat bereiken? Bespreek samen met de leerlingen concrete veranderingen.

Het schalen kan gekoppeld worden aan een viering. Met de groep kan worden afgesproken dat als de groep 4 weken gemiddeld een 8 haalt dit dan kan worden gevierd. Waar de groep gemiddeld op moet uitkomen is afhankelijk van je groep. Bepaal dit n.a.v. de start schaalvraag en bedenk wat haalbaar is. Dit kan goed met de groep worden besproken.

Als de kinderen bij het schalen een keer laag uitkomen, dan is dat geen probleem. Het enige wat belangrijk is dat de kinderen de volgende dag weer hun best gaan doen.

Evaluëren en bespreken hoe de groep ervoor staat is erg belangrijk. Dit staat niet iedere keer expliciet beschreven in de lesbeschrijving maar kan regelmatig terugkomen. Het is belangrijk om te blijven inventariseren welke dingen beter gaan en zich te richten op de uitzonderingsmomenten. Als de kinderen zelf niets kunnen bedenken, geeft de leerkracht zelf een voorbeeld.

De leerkracht stelt de volgende vragen:

- Wat is beter gegaan?
- Wanneer is het beter gegaan?
- Wat is het hoogste cijfer wat de groep heeft behaald?
Op zoek naar de uitzonderingen:
 - Hoe is de situatie op die momenten?
 - Wie doet wat om dat te doen gebeuren?
 - Wat doen de leerlingen, wat doet de leerkracht?
 - Hoe komt het dat dit werkt?
 - Wat hebben de leerlingen nodig om ervoor te zorgen dat dit nog vaker gebeurt?

Voor volgende week kun je een keuze maken tussen les 5 of 6. Ze allebei doen is ook prima.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 5: Wat kun je zelf doen om de groepssfeer te verbeteren?

Tijdsplanning

Doel

De leerling weet wat hij/zij kan doen of al doet om de groepssfeer te verbeteren.

De leerling kiest een vaardigheid waar hij aan kan werken en tekent hoe hij dit in de praktijk brengt in een striptekening.

Materialen

Pictogrammen regels (zie downloads voor voorbeelden)

Vaardighedenlijst (zie download Les 5 Vaardighedenlijst)

Werkblad stripverhaal (zie download Les 5 Stripverhaal)

Voorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor en kopieert het werkblad stripverhaal.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek over wat je moet kunnen om de sfeer te verbeteren	10 min
Opdracht 2. Stripverhaal	15 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

5 min

De leerkracht geeft aan dat ze het gaan hebben over wat er anders of beter gaat sinds de vorige les. Ze geeft aan dat ze vandaag nog eens goed gaan nadenken over wat ze zelf anders kunnen doen en dit in een stripverhaal gaan tekenen. Ze hangt de complimenten op de muur.

Regels bespreken

5 min

De leerkracht vraagt aan de leerlingen wat de belangrijkste regels zijn waar ze zich aan moeten houden en hangt de 3 pictogrammen op.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Opdracht 1. Groepsgesprek over wat je moet kunnen om de groepssfeer te verbeteren

10 min

De leerkracht vraagt aan de leerlingen wat er anders of beter gaat sinds de vorige les.

De leerkracht houdt een groepsgesprek over wat je moet kunnen om te zorgen dat de groepssfeer verbetert.

De leerkracht stelt de volgende vraag:

'Om te zorgen dat de groepssfeer verbetert moet je een aantal dingen kunnen, maar wat allemaal. Laten we dat eens op het bord opschrijven; bijvoorbeeld:

- je vinger opsteken
- op je beurt wachten
- de ander laten uitpraten
- op je zelf letten
- aardige dingen tegen elkaar zeggen
- etc. etc.

We hebben nu al een aantal dingen besproken, om jullie te helpen heb ik al een lijst gemaakt met dingen die je zou kunnen doen om de groepssfeer te verbeteren. Het is de bedoeling dat jullie een vaardigheid uitkiezen die jullie de komende tijd gaan oefenen en in een stripverhaal gaan tekenen hoe je deze 'vaardigheid' gaat laten zien in de klas.'

Opdracht 2. Stripverhaal

15 min

De leerkracht legt de opdracht uit:

'Bekijk eerst de lijst en kies een vaardigheid die bij je past, zet er een kruisje bij. Het is iets wat jij zou willen leren, of iets wat je al kan en wat je nog meer wilt gaan doen. Je krijgt ook een papier met 6 blokjes. Dit gaat een stripverhaal worden over hoe jij ervoor gaat zorgen dat het wat leuker en beter gaat in de klas.'

De leerkracht vertelt wat je in de hokjes gaat tekenen:

- 1 > De situatie nu in de klas;
- 2 en 3 > Gaan over wat je nu doet;
- 4 en 5 > Gaan over wat je gaat doen/over de vaardigheid die je hebt gekozen;
- 6 > De situatie in de klas zoals tijdens de droomvraag, de gewenste toekomst.'

Je vertelt de kinderen dat je deze stripverhalen tijdens de ouderavond zal laten zien aan de ouders, dus dat het heel leuk zou zijn als het ware kunstwerkjes worden. De leerkracht geeft de tijd aan d.m.v. de time-timer en geeft aan hoe ze wil dat er gewerkt wordt. Als ze dan nog niet klaar zijn, kunnen ze het op een ander moment afmaken.

Tijdens de opdracht

De leerkracht loopt langs en deelt complimenten uit over de manier van werken.

Nabespreking

5 min

De leerkracht vraagt enkele leerlingen te vertellen over hun stripverhaal. De leerkracht geeft complimenten aan groepjes en individuele leerlingen.

Suggesties voor tijdens de week

Opdracht De Routekaart

De Routekaart kan weer verder worden ingevuld door de leerkracht. De leerkracht kan nu invullen wat iedereen gaat doen om ervoor te zorgen dat ze bij de bestemming komen.

Opdracht Edelsteen

Ga in een kring zitten met de kinderen. In het midden leg je mooie stenen (bijv. edelstenen). De leerlingen mogen om de beurt een steentje pakken en vertellen waarom hij dit steentje aan zichzelf kado doet. Bijvoorbeeld 'Ik heb vandaag goed geluisterd op school'. Daarna mogen de leerlingen om de beurt een steentje voor iemand anders uitzoeken. Aan wie zou je dit steentje willen geven en waarom? Eventueel kan iedereen van tevoren al even nadenken of opschrijven aan wie ze het zouden willen geven en waarom. Wil je hier voorkomen dat er kinderen zijn die geen steen krijgen van een andere leerling? Dan kun je kaartjes uitdelen met de namen van de kinderen erop waaraan zij het steentje moeten geven.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 6: Op zoek naar krachtbronnen bij de leerling

Tijdsplanning

Doel

De leerling weet waar hij goed in is en hoe hij dit kan inzetten om de groepssfeer te verbeteren.

Materialen

Post-its

Pictogrammen regels (zie downloads voor voorbeelden)

Smileys voor op het bord (zie downloads voor voorbeelden)

Werkblad Wapenschild (zie download Les 6 Wapenschild)

Voorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor en legt de materialen klaar.

De leerkracht kopieert het voorbeeld wapenschild op de groep.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Post-it: wat is gelukt?	5 min
Opdracht 2. Wapenschild tekenen	5 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

5 min

De leerkracht vertelt dat ze al weer veel goede dingen heeft gezien die er in de klas gebeuren. *'Tijdens de vorige les hebben we het gehad over wat je kunt doen om ervoor te zorgen dat het beter gaat in de klas. Daar hebben jullie mooie stripverhalen over gemaakt. Ook nu gaan we weer hier verder over tekenen. Maar gaan we het vooral hebben over de dingen waar je al goed in bent en die je daarbij kunnen helpen.'*

Regels bespreken

5 min

De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die belangrijk zijn tijdens deze les op en herhaalt de regels.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Liever wil je een groep creëren waar het vinger opsteken niet noodzakelijk is en de kinderen naar elkaar luisteren, als ze pas zijn uitgepraat een ander gaat praten. Als de groep er aan toe is kun je de regel *'We steken onze vinger op'* vervangen door *'We gaan praten als de we de beurt krijgen'*.

Deze regel kun je oefenen met de volgende werkvorm:

Wie geweest is mag zeggen wie de beurt krijgt (variant; leerkracht gooit een balletje, als je het balletje hebt, mag je praten en dan gooi je het weer naar iemand anders).

Opdracht 1. Post-it: wat is gelukt?

5 min

Voor dat we gaan starten met de tekenopdracht, geeft de leerkracht iedereen één post-it. Het is de bedoeling dat de leerlingen minimaal een ding opschrijven wat er gelukt is tot nu toe, het mag ook iets heel kleins zijn. Wat heeft de leerling voorgenomen en ook daad-

werkelijk uitgevoerd? De leerkracht verzamelt de post-its. De post-its kunnen in de succesbox worden gestopt.

Opdracht 2. Wapenschild tekenen

10 min

De leerkracht introduceert: *'Vroeger werd een wapenschild gebruikt om iets te vertellen over de kracht van een familie, ze werden gebruikt voor ridders en op het schild stonden eigenschappen die voor een familie belangrijk waren'*. Nu gaan we het wapenschild gebruiken om te zien wat jullie al goed kunnen en wat jullie nog willen leren.

Vak 1: Teken en schrijven over wat je al goed kan. Wat lukt er al?

Vak 2: Teken en schrijven over de vaardigheid waar je mee bezig bent om te leren

Vak 3: Powerfiguur, helper, naam voor de vaardigheid die het wil leren (welk dier weet je te bedenken die deze vaardigheid al goed kan? Welk dier vind je bij deze vaardigheid passen? Welke naam zou je willen bedenken?)

Vak 4: Hulpbronnen (welke kwaliteiten van jou komen goed van pas)? Wie of wat kan jou helpen?

De tijd voor de opdracht wordt aangegeven d.m.v. een time timer (evt. op het digibord).

De leerkracht geeft aan hoe ze wil dat er gewerkt wordt. Ze introduceert de regel *'Tijdens het werken overleggen we zachtjes over de opdracht'*. Daarnaast geldt nog steeds de regel *'Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen'*. Ze laat een leerling voordoen wat zachtjes overleggen is. Ze vraagt of er leerlingen zijn die het moeilijk vinden om zich aan de regels te houden en bekijkt samen met hen wat een goede oplossing is. Bijv. aparte werkplek.

Tijdens de opdracht

De leerkracht loopt rond tijdens de opdracht, ondersteunt de leerlingen die het moeilijk vinden en geeft positieve feedback.

Nabespreking

5 min

De leerkracht geeft aan dat ze vanaf nu elke dag gaat schalen om te evalueren of het gelukt is om de oplossingen uit te voeren.

De leerkracht deelt complimenten uit aan de groepjes en aan de leerlingen en schrijft dit naderhand op een post-it en plakt dit op de complimentenmuur.

Suggesties tijdens de week

Er zitten altijd leerlingen in een klas die het moeilijker vinden om te veranderen en vaardigheden aangeleerd te krijgen. De leerkracht kan besluiten om hier een individueel traject mee op te starten aan de hand van de Kids Skills methode (zie H7 Literatuurlijst boek van Ben Furman 'Kids' Skills' en 'Kids' Skills in actie').

Het kan de leerling ook helpen om preteaching toe te passen: zo weet de leerling van tevoren waar de les over gaat en dit kan hem/haar helpen de les goed te volgen en het goede gedrag te laten zien. De leerkracht kan hier op inspelen door het geven van complimenten.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 7: Plannen maken om het succes te vieren

Tijdsplanning

Doel

De leerlingen maken plannen om het succes te vieren.

Materialen

Werkblad Vieren 1 of Werkblad Vieren 2 (zie downloads Les 7)

Routekaart (zie download 6)

Vorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor en kopieert de materialen.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Vieren	15 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

5 min

Leerkracht geeft aan dat ze het de vorige les hebben gehad over hun krachtbronnen, die dingen die jezelf kunnen helpen om te doen wat je van plan bent. Vandaag gaan we het hebben over hoe we het gaan vieren als het lukt te doen wat we hebben bedacht en ervoor kunnen zorgen dat de groepssfeer verbetert.

Regels bespreken

5 min

De leerkracht vraagt bij de leerlingen naar de 3 belangrijkste regels en hangt de 3 pictogrammen op:

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Opdracht 1. Vieren

15 min

Samen met de leerlingen bespreekt de leerkracht dat veranderen met vallen en opstaan gaat. De komende tijd zal het de ene keer beter gaan als de andere.

De leerkracht toont de routekaart op het digibord. Deze routekaart heeft de leerkracht in de loop van de lessen ingevuld. Als het goed is, staat er nu op beschreven wat de beginsituatie is en wat er al lukt. Waar de klas naar toe wil (gewenste situatie) en wat ze allemaal gaan doen om op hun bestemming te komen. De leerkracht laat enkele leerlingen vertellen wat er op de routekaart te zien is.

De leerkracht geeft aan dat ze nu gaan brainstormen over hoe ze het kunnen gaan vieren als het lukt om de eindbestemming van de routekaart te bereiken. De leerkracht geeft aan dat het wel iets moet zijn dat op school kan plaatsvinden.

De groep wordt in groepjes van 4 verdeeld. Per groepje wordt er een A3 papier Werkblad Vieren 2 (zie downloads), dat verdeeld is in blokken, uitgedeeld. Eerst bedenken de leerlingen voor zichzelf antwoorden op de vraag hoe ze het succes willen gaan vieren (m.b.v. Werkblad Vieren 1), daarna worden de verschillende antwoorden met elkaar besproken en wordt er een gezamenlijk antwoord geformuleerd op het bord.

'Je krijgt straks per groepje een vel. Denk even kort na over de volgende vragen en schrijf dit op in het vlak waar je voor zit. Na 5 minuten gaan jullie praten over jullie antwoorden en schrijft de teamleider wat jullie het beste idee vinden in het vierkante vlak midden op het papier op.

Je gaat de volgende vragen beantwoorden:

- Hoe wil je het succes in de groep vieren?
- Wat willen we doen? (Denk aan activiteit, plaats, tijd)'

Het is handig om de rol van teamleider alvast te bepalen.

Evt. kan ook het Werkblad vieren 1 (zie downloads) worden gebruikt voor deze opdracht.

Tijdens de opdracht

De leerkracht loopt langs en ondersteunt groepjes die deze opdracht moeilijk vinden.

Ze geeft positieve feedback.

Nabespreking

De leerkracht inventariseert hoe de groepjes hebben bedacht om het succes te gaan vieren.

Ze geeft aan dat ze de ideeën meeneemt en dat zij bepaald hoe het succes gevierd kan gaan worden.

5 min

Suggesties tijdens de week

De leerkracht bekijkt de ideeën van de kinderen en bepaalt hoe het succes kan worden gevierd. Ze koppelt dit terug aan de leerlingen.

Waarschijnlijk zijn er de afgelopen twee weken al kleine succesjes behaald. Door iets speciaals te organiseren (bijv. thee in de kring/een extra handvaardigheidsles) kunnen deze kleine succesjes nu al gevierd worden.

Vergeet de complimentenmuur niet: het blijft belangrijk dat er voor alle groepjes en voor alle leerlingen complimenten op de muur staan.

De leerkracht presenteert de onzichtbare klasgenoot: stel dat er op een dag een nieuwe klasgenoot zou zijn, wat zou hij dan opmerken aan positieve dingen? Schrijf een brief die van deze persoon afkomstig is en beschrijf alle positieve dingen die al in de groep gebeuren, wat de leerlingen onderling al voor elkaar krijgen en wat de persoon waardeert aan de groep.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 8: Complimenten geven

Tijdsplanning

Doel

Leerlingen weten hoe ze ervoor staan.
Leerlingen leren elkaar complimenten geven.

Materialen

Post-its
Complimentenkaarten (zie download Les 8)

Vorbereiding

De leerkracht kopieert de download Complimentenkaarten

Les opbouw

Korte observatie	5 min
Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek 'Hoe staan we ervoor?'	10 min
Opdracht 2. Complimentenkaarten	5 min
Nabespreking	5 min

Korte observatie

5 min

De leerkracht observeert kort voor de les gaat beginnen. Ze kijkt naar de positieve aspecten en naar het gewenste gedrag van de leerlingen, dit schrijft ze op post-its op.

Introductieles

5 min

De leerkracht geeft aan dat ze het gaan hebben over hoe het tot nu toe gaat in de klas.
Daarnaast gaan de leerlingen oefenen met het geven van complimenten.

De volgende korte oefening kan worden ingezet:

De leerkracht geeft een compliment en vraagt de leerlingen te raden voor wie het compliment bedoeld zou kunnen zijn. Wat is leuk is om een compliment te bedenken wat voor de hele klas geldt. Bijv. *'Tijdens deze les let je goed op'*.

Regels bespreken

5 min

De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die belangrijk zijn tijdens deze les op.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Regel 2 kan kort worden geoefend door een woord/zin uit te kiezen en die door te fluisteren naar het eerste kind. Deze fluistert het weer door naar het volgende kind. Het mag altijd maar 1 keer worden doorgefluisterd (ook als iemand het niet helemaal goed hoorde). Wanneer de zin bij het laatste kind is zegt deze hem hardop. De verrassing is dat het bijna altijd een andere zin is geworden. Het belang van goed naar elkaar luisteren wordt door deze oefening onderstreept.

Opdracht 1. Groepsgesprek 'Hoe staan we ervoor?'

10 min

De leerkracht bespreekt met de leerlingen hoe ze ervoor staan. Ze inventariseert de dingen die beter, anders gaan en richt zich daarbij op de uitzonderingen. Als de kinderen zelf niets kunnen bedenken, geeft de leerkracht zelf een voorbeeld.

De leerkracht stelt de volgende vragen:

- Wat is beter gegaan?
- Wanneer is het beter gegaan?
- Wat is het hoogste cijfer wat de groep heeft behaald?
Op zoek naar de uitzonderingen:
- Hoe is de situatie op die momenten?
- Wie doet wat om dat te doen gebeuren?
- Wat doen de leerlingen, wat doet de leerkracht?
- Hoe komt het dat dit werkt?
- Wat hebben de leerlingen nodig om ervoor te zorgen dat dit nog vaker gebeurt?

Opdracht 2. Complimentenkaarten

M.b.v. de complimentenkaarten wordt het complimentenspel gespeeld in een groepje.

De leerkracht legt uit;

5 min

'Je krijgt zo 10 kaartjes per groepje waar iets op staat wat iemand goed kan. Er staat een kwaliteit of talent op, bijvoorbeeld 'Je bent aardig voor anderen'. Om de beurt pak je een kaartje en bedenk je bij wie dat kaartje het meest past in je groepje. Je geeft hem het kaartje en legt uit waarom je hem het kaartje geeft.'

NB. De kinderen moeten ongeveer evenveel kaartjes krijgen (hier moet de leerkracht op toezien).

Nabespreking

5 min

Tijdens de nabespreking richt de leerkracht zich niet zozeer op de inhoud van de complimenten maar hoe het voelde om een compliment te krijgen.

Suggesties tijdens de week

Opdracht Toverdoos

In een versierde doos stoppen we kaartjes met daarop vaardigheden die te maken hebben met het verbeteren van de groepssfeer. De leerkracht laat elke dag een leerling een kaartje uit de doos trekken en vertelt de groep niet wat hij die dag gaat oefenen. De leerkracht bespreekt kort met de leerling de vaardigheid en op welke momenten hij de vaardigheid die dag kan inzetten. De leerkracht bespreekt individueel met de leerling aan het eind van de dag wat er gelukt is. Daarna mag de groep raden welke vaardigheid de leerling heeft geoefend en onthult de leerling aan de groep welke vaardigheid hij heeft geoefend en wat er gelukt is. Eventueel kan dit ook met 4 leerlingen tegelijk zodat iedereen in een week aan de beurt is geweest. De leerkracht kan inschatten wat wenselijk/mogelijk is.

Opdracht De Gouden Knoop (Bron: De Vreedzame School)

Aan het begin van de ochtend geef je één kind, ongemerkt voor de anderen, de Gouden Knoop. Het kind dat de Gouden Knoop heeft (of een Gouden Sleutel of iets anders) doet extra zijn of haar best op het geven van complimenten. Aan het eind van de ochtend of de dag raden de kinderen wie vandaag de Gouden Knoop had.

Opdracht Gebruik van complimenten

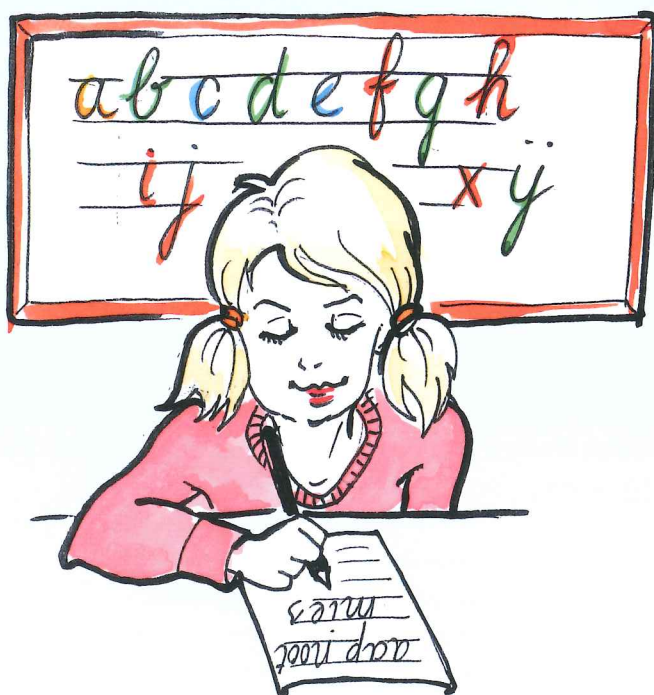
Deel kaartjes (om iets op te schrijven) uit. Vraag de kinderen aan een vriend of familielid te denken. Bedenk iets wat je leuk vindt aan die persoon. Laat ze complimenten opschrijven die ze zouden kunnen geven aan hem of haar. Vraag de kinderen vervolgens, door de kring rond te gaan, de complimenten te vertellen.

Wie is wie?

De klas schrijft van drie leerlingen op wat zo leuk is aan hen, waarom dat leuk is, wat iemand leuk maakt, wat iemand voor leuke dingen doet, enzovoort (complimenten dus). Ieder heeft dus drie briefjes met de naam van een leerling en de kwaliteiten. Verzamel de briefjes, en schrijf alle kwaliteiten van de drie leerlingen onder elkaar op het bord, zonder de naam erbij te schrijven. Laat de klas raden wie bij welke lijst hoort. Geef ieder zijn of haar lijst mee naar huis (om thuis te laten zien). Maak een rooster (bijvoorbeeld elke vrijdagmiddag drie leerlingen aan de beurt).

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Doel

Leerlingen weten op welke manieren ze andere leerlingen kunnen helpen.
 Leerlingen ervaren hoe het is om hulp te krijgen van anderen.

Materialen

Werkblad 'Elkaar helpen' (zie download Les 9)

Vorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor en kopieert de materialen.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken en evt. oefenen	5 min
Opdracht 1. Groepsgesprek Wat kun je doen om elkaar te helpen?	10 min
Opdracht 2. Heet en koud	5 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

5 min

De leerkracht geeft aan wat het doel is van de les en dat ze het gaan hebben over hoe ze elkaar kunnen helpen.

Regels bespreken

5 min

De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die belangrijk zijn tijdens deze les op.

Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat

Regel 2. We luisteren naar elkaar

Regel 3. We steken onze vinger op

Opdracht 1. Groepsgesprek Wat kun je doen om elkaar te helpen?

10 min

De leerkracht houdt een groepsgesprek over wat je kunt doen om elkaar te helpen.

Hij/zij kan de volgende vragen stellen:

- Wat zouden je vrienden/ouders zeggen dat je kunt doen?
- Wat bedoelen ze daarmee?
- Hoe kan dat helpend zijn denk je?
- Zou je er hun steun bij kunnen gebruiken?
- Hoe kan een groepsgeenoot je helpen, wat moet hij/zij doen?
- Van wie precies?
- Wat maakt hem/haar zo geschikt om jou te helpen?
- Hoe zou je hem/haar dat kunnen vragen?

De leerkracht kan er ook voor kiezen dat deze vragen eerst in kleine groepjes worden besproken. Daarna wordt dit in de grote groep nabesproken.

Opdracht 2. Heet en koud

5 min

Er wordt een spelletje gespeeld. Een leerling uit een groepje wordt even naar de gang gestuurd. Een groepsgeenoot verstopt iets in de klas. De leerling mag het zoeken. Hij mag zelf bepalen wanneer het hulp wil vragen (dan mogen leerlingen aangeven met heet-heter etc. of het in de buurt komt).

De leerkracht vraagt of de leerling die moet zoeken of het fijn was dat hij hulp kreeg.

Een andere manier van helpen wordt geoefend in de volgende oefening, de motor en de benzine: Een kind (de motor) mag dan zo gek mogelijk doen. De andere kinderen (de benzinepompen) reageren niet op de motor en blijven rustig tekenen of lezen. Omdat de motor geen aandacht (benzine) krijgt, stopt de motor op een gegeven moment. Zo leren de kinderen dat als je geen aandacht schenkt aan gedrag dat niet bijdraagt aan een positieve sfeer, dat het dan snel stopt. (Bron; Kanjertraining)

In het groepje bespreken de leerlingen hoe ze elkaar kunnen helpen. Uiteindelijk vullen ze het werkblad 'Elkaar helpen' in.

Nabespreking

Nagesprek met de groep over waarom het fijn kan zijn als andere kinderen je helpen. De leerkracht geeft complimenten aan individuele leerlingen en aan de groep.

Suggesties voor de week

Verborgene kameraad: elke leerling krijgt een geheime kameraad toegewezen. Het is hun taak om elke week iets aardigs te doen voor die geheime kameraad, zonder te laten merken wie het is. Daarna laat je de leerling raden wie je kameraad is en waarom je dat denkt.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

Oplossing in de Klas – Les 10: Hoe gaat het nu?

Tijdsplanning

Doel

Leerlingen evalueren het traject.
De Thermometers worden ingevuld.

Materialen

Formulier Slot-schaalvraag (zie download 8)
Materialen krant
Thermometer voor elk kind (zie download Les 10)

Vorbereiding

De leerkracht bereidt de les voor.

Les opbouw

Introductieles	5 min
Regels afspreken	5 min
Opdracht 1. Thermometer invullen (Formulier Slot-schaalvraag)	5 min
Opdracht 2. Krant maken over het project Oplossing in de Klas	15 min
Nabespreking	5 min

Introductieles

De leerkracht geeft aan wat het doel is van de les. Vandaag gaan we evalueren; we gaan bekijken hoe het nu gaat en wat er veranderd is ten opzichte van een aantal weken geleden.

5 min

Regels bespreken

De leerkracht hangt de 3 pictogrammen van de regels die belangrijk zijn tijdens deze les op en bespreekt deze.
Regel 1. We zijn stil als de leerkracht praat
Regel 2. We luisteren naar elkaar
Regel 3. We steken onze vinger op

5 min

Krant maken/inleiding

De leerkracht vertelt het verloop van de les. Er wordt gestart met de slot-schaalvraag. Dan zal er gestart worden met het maken van een krant over het project. In de krant zal geschreven en getekend worden over wat er allemaal in de groep is gebeurd, sinds we bezig zijn gegaan met de groepssfeer. Tot slot wordt de routekaart bekeken.

5 min

Opdracht 1. Thermometer invullen (Formulier Slot-schaalvraag)

Het is belangrijk om te weten hoe de leerlingen vinden dat het nu gaat in de klas. Je laat de thermometers uitdelen en vraagt de kinderen een cijfer aan de groepssfeer te geven. De kinderen kennen inmiddels de techniek en geven een cijfer tussen de 0 en de 10. Opnieuw is het heel belangrijk dat de kinderen dit voor zichzelf doen en zich niet laten beïnvloeden. Haal de thermometers op en verwerk de cijfers in het formulier Slot-schaalvraag.

10 min

Opdracht 2. Krant maken over het project Oplossing in de Klas

‘Dan gaan we nu een begin maken met de krant over ons project. De krant is bedoeld voor de school, voor ouders en voor onszelf. Het gaat dus over het project, over de dingen die we hebben gedaan en de dingen die zijn verbeterd. Vandaag gaan we erover brainstormen en als er tijd is al een eerste begin maken.’

De leerlingen moeten proberen om zo snel mogelijk ideeën in te brengen, geen enkel idee is raar. De leerlingen proberen om op elkaars ideeën voort te bouwen. De ideeën staan niet allemaal los van elkaar. De leerkracht geeft goed aan dat de inbreng van iedere leerling belangrijk is, er zijn geen goede of slechte ideeën.

De volgende vraag staat centraal: *'Wat kunnen we in de krant zetten?'*

Nabespreking

5 min

De leerkracht geeft complimenten aan individuele leerlingen en groepjes over het verloop van de les.

Suggesties tijdens de week

Opdracht De Brief

Op vaste tijden, bijvoorbeeld 1 keer per week, komt er een brief van een onzichtbare klasgenoot (les 8) tevoorschijn. De brief wordt voorgelezen en laat de groep met elkaar bespreken of zij de dingen herkennen. Welke dingen willen ze vooral blijven doen?

Opdracht Tussentijds vieren

Het is belangrijk dat er regelmatig bij de successen, ook al zijn ze maar klein, stil wordt gestaan. Er kan voor gekozen worden om een tussentijdse viering in te plannen.

Evaluatie

De les wordt geëvalueerd tijdens het nagesprek aan de hand van Kijkwijzer sessie 2-10 (zie download 3).

5 Oplossingsgerichte technieken

Naast het precies uitvoeren van de lessencyclus is het van groot belang dat de leerkracht in de loop van het begeleidingstraject meer en meer oplossingsgericht gaat denken en doen. Hier speelt de co-teacher een cruciale rol. Zij zorgt ervoor dat de leerkracht de oplossingsgerichte technieken eigen maakt. Aan het begin van het traject wordt gestart met kennisoverdracht op het gebied van oplossingsgerichte technieken d.m.v. een presentatie. Het is belangrijk

dat gedurende het traject de oplossingsgerichte technieken steeds opnieuw terugkomen tijdens de begeleiding. Hieronder staan de belangrijkste oplossingsgerichte technieken beschreven die de leerkracht zich eigen moet maken. Voor de co-teacher staan tips en aandachtspunten beschreven om ervoor te zorgen dat de leerkracht ook daadwerkelijk een 'oplossingsgerichte' leerkracht wordt.

Leerkrachthouding

Een oplossingsgerichte leerkracht denkt en praat oplossingsgericht en gebruikt oplossingsgerichte taal en technieken. Hij kijkt in eerste instantie naar goede redenen voor het gedrag van de leerling. In plaats van zich te richten op de problemen, richt hij zich op de gewenste toekomst. Door het stellen van oplossingsgerichte vragen, zorgt hij ervoor dat de leerling zijn eigen doelen stelt en probeert hij samen met de leerling te komen tot een werkbaar doel. Hij helpt hen om dit doel te bereiken door zich samen met de leerling te richten op de uitzonderingen op het probleem en te kijken en luisteren naar de kleine successen. Elke kleine beweging richting het doel ziet hij als een kans om een compliment te geven over de inzet. Ook probeert hij door het aanboren van krachtbronnen en het uitoefenen van positieve controle te helpen bij het realiseren van de doelen van de leerling. Hij gaat er vanuit dat terugval een fase is binnen het veranderingsproces en helpt de leerling weer op het juiste spoor te komen.

Tijdens de gesprekken met de leerlingen geeft de leerkracht informatie over het doel en het verloop van het gesprek. Hij luistert echt, voert een open gesprek en neemt de 'niet-weten' houding aan. Hij gaat er vanuit dat de leerling de expert is van zijn probleem. Een oplossingsgericht gesprek is niet gericht op het 'waarom' van het probleem en de leerkracht vertelt de leerling niet hoe hij zich moet gedragen.

Tijdens de begeleiding

Tijdens de observaties van de begeleider is het belangrijk dat de observator de momenten noteert waarop zij een 'oplossingsgerichte' leerkracht ziet handelen. Tijdens de nabespreking kunnen deze momenten worden besproken en belicht. Belangrijk is dat naar voren komt wat het effect is van het handelen, wat levert het op?

Wondervraag

De wondervraag is een techniek om de gewenste toekomst te onderzoeken. Je helpt de leerlingen te onderzoeken in welke mogelijke richting oplossingen gaan. Dit kan alleen als de ander bereid is tot verandering.

Het stellen van de wondervraag:

'Ik ga jullie een beetje een vreemde vraag stellen. Stel jullie liggen vannacht te slapen en er gebeurt een wonder. Jullie worden wakker, staan op, ontbijten en komen naar school. In de klas is alles anders en zijn alle problemen opgelost.'

Vragen die de leerkracht daarna stelt:

'Waar zou je het eerste aan merken dat het wonder is gebeurd? Waaraan nog meer? En nog meer?'

De leerkracht vraagt door naar de details:

'Wat is anders? Wat doe je zelf anders?'

Tijdens de begeleiding

De wondervraag kan ook goed ingezet worden tijdens de begeleiding. Zo leert de leerkracht de vraag kennen en kan zij de vraag beter inzetten tijdens het geven van de lessen. Maar ook tijdens de begeleiding levert de wondervraag veel informatie op over de gewenste situatie die de leerkracht voor ogen heeft. De wondervraag kan omgevormd worden en op de volgende manier tijdens de begeleiding van de leerkracht worden ingezet:

'Stel dat er vannacht, terwijl je slaapt, een wonder gebeurt. Het wonder is dat de problemen, waarvoor je hier zit, zijn opgelost. Je weet het zelf niet, want je slaapt immers. Wat zou morgenochtend het eerste zijn waaraan je merkt dat het wonder gebeurd is?'

Schaalvraag

Het gebruik van de schaalvraag is gericht op het ontdekken van verbeteringen of vorderingen tussen momenten van inschalen. Ook is het bruikbaar voor nemen van kleine stappen.

Een schaal is een lijn van 0 tot 10 waarbij de 0 staat voor de ongewenste situatie en de 10 voor de gewenste situatie waarin het probleem is opgelost. De leerling(en) worden uitgenodigd zichzelf te plaatsen. Hij of zij schaalte zichzelf in op een nummer.

De werkwijze is als volgt:

De leerkracht tekent een lijn van 0 tot 10 en stelt daarbij de volgende vragen:

Vragen gericht op leerling

- De 0 staat voor ... en de 10 staat voor ..., waar zit je dan?
- Wat maakt dat je op een ... zit?
- Waar zat je eerst?
- Wat heb je gedaan om hier te komen, waar ben je tevreden over?

- Stel je voor dat ik ... zou vragen waar je zou zitten, wat zou die zeggen?
- Hoe kan je ervoor zorgen dat je op de ... blijft?
- Wat is het volgende nummer?, Hoe ziet dat eruit?, Wat zou er anders zijn?
- Wat is voor jou de volgende stap op deze schaal?
- Hoe zou je weten dat er een kleine maar toch duidelijke verbetering is?
- Wat kan je doen om dat stapje te maken?
- Waaraan zou je merken dat je een stapje verder bent?
- Wat is de eerste aanwijzing dat je op weg bent naar het volgende stapje?
- Zijn er momenten dat je al op een ... zit?
- Hoe weet je dat je op een ... staat?
- Waaraan kun je merken dat je op een ... staat?
- Wat is het verschil?
- Hoe weten andere mensen dat?
- Hoe merk je dat aan anderen?
- Waar wil je uitkomen op deze schaal, wanneer zou je tevreden zijn?

Vragen gericht op groep

- *Waar zitten we nu?*
- *Hoe komt het dat we op de ... zitten?*
- *Hoe kunnen jullie ervoor zorgen dat we op een ... blijven?*
- *Hoe ziet de ... en de ... eruit?*
- *Wat is het volgende cijfer?*
- *Wat kunnen jullie doen om een stapje hoger te komen?*
- *Wat moet er gebeuren om dat te bereiken?*

Jonge kinderen > smileys gebruiken ☹ bij de 0 en ☺ bij de 10. Of teken jezelf met het probleem helemaal links en zonder het probleem helemaal rechts.

Tijdens de begeleiding

De inzet van de schaalvraag is ook zeer nuttig tijdens de begeleiding. In het begin van het traject wordt de schaalvraag ingezet om het cijfer van de beginsituatie te bepalen. Dan wordt het cijfer als meetinstrument ingezet. Tijdens de begeleiding kan de schaalvraag goed worden ingezet om kleine veranderingen te bepalen die de leerkracht in de klas kan gaan uitvoeren. De schaalvraag kan regelmatig tijdens begeleidingsmomenten worden ingezet.

Oplossingsgerichte vragen

Deze vragen zijn gericht op de gewenste toekomst:

- *Wat wil je dat er anders wordt?*
- *Wat zou je anders willen in de toekomst?*
- *Hoe weet je dat het probleem is opgelost?*
- *Hoe weten andere dat het anders is?*
- *Wat zul je anders gaan doen als het probleem is opgelost?*
- *Wat wil je wel?*
- *Stel je voor dat het het probleem is opgelost, wat doe jij dan anders?*
- *Als je het wel zou weten, wat zou je dan zeggen?*

Gericht op de uitzondering:

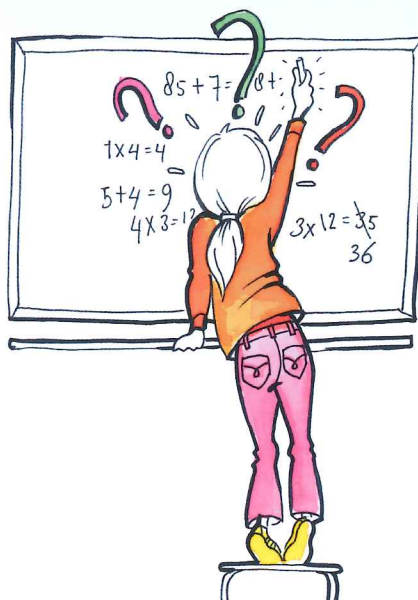
- *Wanneer is het probleem niet aan de orde of anders?*
- *Wanneer in het verleden heeft het probleem zich niet voorgedaan of was het minder?*
- *Wat deed je anders toen het probleem minder was?*
- *Hoe heb je dat klaargespeeld?*

Gericht op werkbare doelen:

- *Wat is een klein teken dat je richting je doel gaat?*
- *Wat is de makkelijkste, kleinste stap die je kunt zetten richting je doel?*
- *Wat heb je nodig om een kleine stap te maken richting je doel?*
- *Wat heb je nodig om op het juiste spoor te blijven?*
- *Wat heb je nodig om de veranderingen te handhaven?*
- *Wat wil je behouden, zoals het nu is?*

Tijdens de begeleiding

Alle bovenstaande oplossingsgerichte vragen zijn effectief om tijdens de begeleiding in te zetten.

Positieve controle

Vanuit de leertheorie wordt gesteld dat je d.m.v. het uitoefenen van positieve controle op je klas het meeste effect bereikt om aangeleerd gedrag te veranderen. Positieve controle kenmerkt zich door 3 punten:

- We stellen een regel, de leerling weet precies wat er van hem verwacht wordt.
- We versterken gewenst gedrag
- We negeren ongewenst gedrag

De leerkracht richt zich op de positieve gedragingen van de leerlingen en niet op het ongewenste gedragingen. Dit negeert hij zo veel mogelijk. Hierbij merken we op dat regelovertrekend gedrag zo veel mogelijk genegeerd dient te worden maar dat er in een klas ook soms gedragingen voorkomen waar onmiddellijk een eind aan moet komen. Dit is onaanvaardbaar gedrag waarbij het zinvol kan zijn om straf in te zetten.

Het versterken van gedrag kan onder andere door het geven van positieve feedback.

Het geven van een compliment als *'Wat let jij goed op'* werkt als een instructie en spoort aan tot het herhalen van gedrag. Ook wordt het zelfvertrouwen vergroot. Andere leerlingen zullen het gedrag imiteren. Het is belangrijk om zo snel mogelijk het gewenste gedrag te versterken en dit ook iedere keer te doen, maak goed duidelijk voor welk gedrag het kind een compliment krijgt. Let op: dit kan ook iets heel kleins zijn.

Er zijn verschillende soorten complimenten:

- Directe complimenten > waarderende opmerkingen over een actie of een idee van het kind. Bijv. *'Dat heb je slim aangepakt'*
- Complimenteuze vragen > Wanneer bedacht je dit goede plan?
- Triple praise > Uitroep van verbazing, benoemen van inspanning, complimenterende vraag. Wow, je hebt er hard voor moeten werken, hoe kreeg je dit voor elkaar?
- Via anderen > Wist je dat hij dit zo goed kon oplossen?
- Non-verbale complimenten

Tijdens de begeleiding

Tijdens de begeleiding is het belangrijk om de kracht van positieve feedback te bespreken met met de leerkracht. Bespreek met de leerkracht de momenten waarop zij complimenten gaf en wat het effect op de leerlingen was, wat het opleverde. Tijdens de begeleiding wordt door de co-teacher positieve feedback naar de leerkracht ingezet; de co-teacher probeert via de positieve insteek de leerkracht in verandering te brengen. De co-teacher richt zich op wat er goed gaat, dit komt steeds tijdens de begeleiding terug. Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat de leerkracht in haar kracht komt te staan.

Positief herkaderen

Tijdens de gesprekken met leerlingen kun je door de herkaderingstechniek te gebruiken negatieve eigenschappen of probleemgedrag een andere naam geven. Hierdoor krijgt de eigenschap een positievere lading en ontstaat er een andere kijk op het probleemgedrag.

Voorbeeld

Hij is lui > hij neemt de tijd om zijn werk af te maken, hij heeft geen haast.

Tijdens de begeleiding

De co-teacher zorgt ervoor dat ze het goede voorbeeld geeft en de herkaderingstechniek regelmatig inzet tijdens de begeleiding inzet.

Voorbeeld

De kinderen letten nooit op > de leerlingen zijn erg op elkaar gericht.

Zoeken naar krachtbronnen

Door de juiste vragen te stellen kun je de ander de weg naar zijn krachtbronnen helpen te vinden. Krachtbronnen zijn vaardigheden en kwaliteiten (reeds aanwezige vermogens) die al een deel kunnen uitmaken van de oplossing. Door het stellen van vragen spoor je krachten op die problemen het hoofd kunnen bieden.

Door ons te richten op uitzonderingssituaties kun je dichterbij de krachtbronnen komen. Dit zijn de momenten dat de ander klaarblijkelijk in staat is om (ten minste een deel van) zijn krachtbronnen te hervinden en te herbenutten.

Gericht op uitzonderingssituaties

(Wie, wat, wanneer en hoe heeft de uitzondering zich gemanifesteerd? Hoe concreter hoe beter)

- *Wat deed je anders toen je probleem er niet (of minder) was?*
- *Wat heeft je het best geholpen toen je een vergelijkbaar probleem in het verleden had?*

- *Zijn er momenten dat het probleem zich wat minder voordoet en zo ja; wat doe je op die momenten anders?*
- *Zijn er al momenten die al een beetje lijken op wat jullie daarnet als doel hebben omschreven.*
- *Hoe is de situatie op die momenten?*
- *Wie doet wat om dat te doen gebeuren?*
- *Hoe komt het dat dit werkt?*
- *Wat is er nodig om de leerling in staat te stellen meer te doen dat succesvol is?*

Andere dingen die kunnen worden aangewend om een probleem op te lossen kunnen zijn:

- Inhoudelijke kennis, hulp van omgeving, tips en trucs

Tijdens de begeleiding

De begeleider zorgt ervoor dat de leerkracht dichterbij zijn krachtbronnen komt door bovenstaande vragen ook tijdens de begeleiding in te zetten.

Interventies gericht op verandering

Let op-opdrachten:

Let de komende week op wat goed gaat, waar je tevreden over bent. Levert informatie op over succes en houdt de aandacht van de leerling gericht op wat er goed gaat.

Doe-opdracht:

Doe meer van wat werkt

Doe iets heel anders:

Een verrassende actie, iets heel nieuws, een experiment. Wanneer al het andere niets uithaalt, doe dan iets anders.

Doe alsof-opdracht:

doe alsof je het al kunt. Dit helpt de leerling zich anders te gedragen.

Tijdens de begeleiding

De begeleider kan deze interventies gericht op verandering ook gericht inzetten voor de leerkracht.

6 Materialen/Downloads

In het Implementatiewerkboek van Oplossing in de Klas vind je de onderstaande formulieren en werkbladen. Deze materialen zijn ook te downloaden via onze site www.zienindeklas.nl onder het kopje 'Downloads' en vervolgens 'Oplossing in de Klas'.

Voor de oplossingsgerichte begeleider en de leerkracht

- 1 Kijkwijzer sessie 1
- 2 Planningsformulier
- 3 Kijkwijzer sessie 2-10
- 4 Tussentijds evaluatieformulier
- 5 Eindevaluatieformulier
- 6 Routekaart
- 7 Formulier Start-schaalvraag
- 8 Formulier Slot-schaalvraag

Voor tijdens de lessencyclus

- Les 1 en 10: Thermometer
Les 5: Vaardighedenlijst
Les 5: Stripverhaal
Les 6: Wapenschild
Les 7: Werkblad vieren 1
Les 7: Werkblad vieren 2
Les 8: Complimentenkaarten
Les 9: Werkblad elkaar helpen

De volgende materialen zijn niet opgenomen en kunt u zelf maken. Op onze site vindt u bij www.zienindeklas.nl/trainingen/oplossing-in-de-klas! foto's (nog in ontwikkeling) hiervan zodat u de materialen kunt namaken.

- Pictogrammen regels (Les 1-10)
Wonderkaart (Les 2)
Grote Smileys (Les 4)
Succesbox (Les 3)
Complimentenmuur (Les 4)

7 Literatuurlijst

Berg, I.K. & Szabo, P. (2005). Oplossingsgericht coachen. Uitgeverij Thema voor het Nederlands Taalgebied.

Berg, I. K. & Shilts, L. (2005). Oplossingen in de klas; de WAWW methode. Solutions-centre.

Berg, I.K. & Steiner, T. (2008) Het spel van oplossingen, oplossingsgerichte psychotherapie voor kinderen, Uitgever: Harcourt Book Publishers.

Cauffman, L. & van Dijk, D.J. (2009) Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs. Boom onderwijs.

Durrant, M. (2007) Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school. Garant.

Fevere, M. Le e.a. (2007) Survivalkit voor leerkrachten, oplossingsgericht werken op school. Garant.

Furman, B. (2003) 'Kids' Skills. Uitgeverij Nelissen: Barneveld.

Furman, B. (2010) 'Kids' skills in actie. Uitgeverij Pica.

Jong, P. de & Berg, I. K. (2004) De kracht van de oplossingen. Handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie. Harcourt Book Publishers.

Mahlberg, K. & Sjoblom, M. (2008) Oplossingsgericht onderwijzen, naar een gelukkiger school. 2008. Garant.

Pauw, L.; Sonderen, J. van (2010). De Vreedzame School. Eduniek in onderwijs.

Wolters, C. (2011) Oplossingsgericht aan het werk met kinderen en jongeren, gesprekken en werkvormen. Uitgeverij Pica.

Internetbronnen

- www.brandnewway.nl, website van Caroline Beumer-Peeters over Kids'skills, Mission Possible en Reteaming in Nederland (nl).
- www.kidsskills.org, website over project Kids' Skills van Ben Furma c.s. (fi).
- www.oplossingsgerichtebegeleiden.nl, website over de kracht van oplossingsgerichte interventies (nl).
- www.solution-focused.nl/netwerk/index.htm, website van Netwerk Oplossingsgericht Werkenden (nl).
- www.kanjertraining.nl

Oplossing in de Klas is ontwikkeld voor leerkrachten en begeleiders die graag de sfeer in de groep willen verbeteren. Met deze lessencyclus willen we leerkrachten inspireren om samen met hun leerlingen te werken aan een positievere groepssfeer. Het blijkt in de praktijk effectiever te zijn om tijd en energie te steken in het nadenken over oplossingen dan in het zoeken naar oorzaken van problemen. Het focussen op wat goed gaat en wat beter kan, levert vrijwel altijd praktische en direct uitvoerbare oplossingen voor de situatie op. Daarnaast worden de leerlingen zelf geactiveerd om mee te denken en te werken aan hun eigen groepsklimaat. Zij worden daardoor zelf eigenaar van het probleem en voelen zich meer verantwoordelijk, waardoor sneller resultaten in de klas kunnen worden bereikt. Bovendien blijkt uit onderzoek dat het in gesprek gaan met kinderen waardevol is voor het versterken van de pedagogische relatie tussen de leerkracht en de leerlingen.

De lessencyclus is eenvoudig uitvoerbaar, praktisch en helpt aansluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen en de groep als geheel. Stoppen met doen wat niet werkt & doorgaan met wat wel werkt en dit uitbreiden is het motto!

Drs. Selma Huitema is NVO Orthopedagoog en is werkzaam als onderwijskundig adviseur bij ZIEN in de Klas. Zij is gespecialiseerd in het oplossingsgerichte werken, het omgaan met groepen met gedragsproblemen en co-teaching.

Drs. Suzanne Jacobs is NVO Orthopedagoog-Generalist. Zij is gespecialiseerd in het handelingsgericht en oplossingsgericht werken.